

Radiační odstraňování vybraných kontaminantů z podzemních a odpadních vod

**Václav Čuba, Viliam Múčka, Milan Pospíšil,
Rostislav Silber**

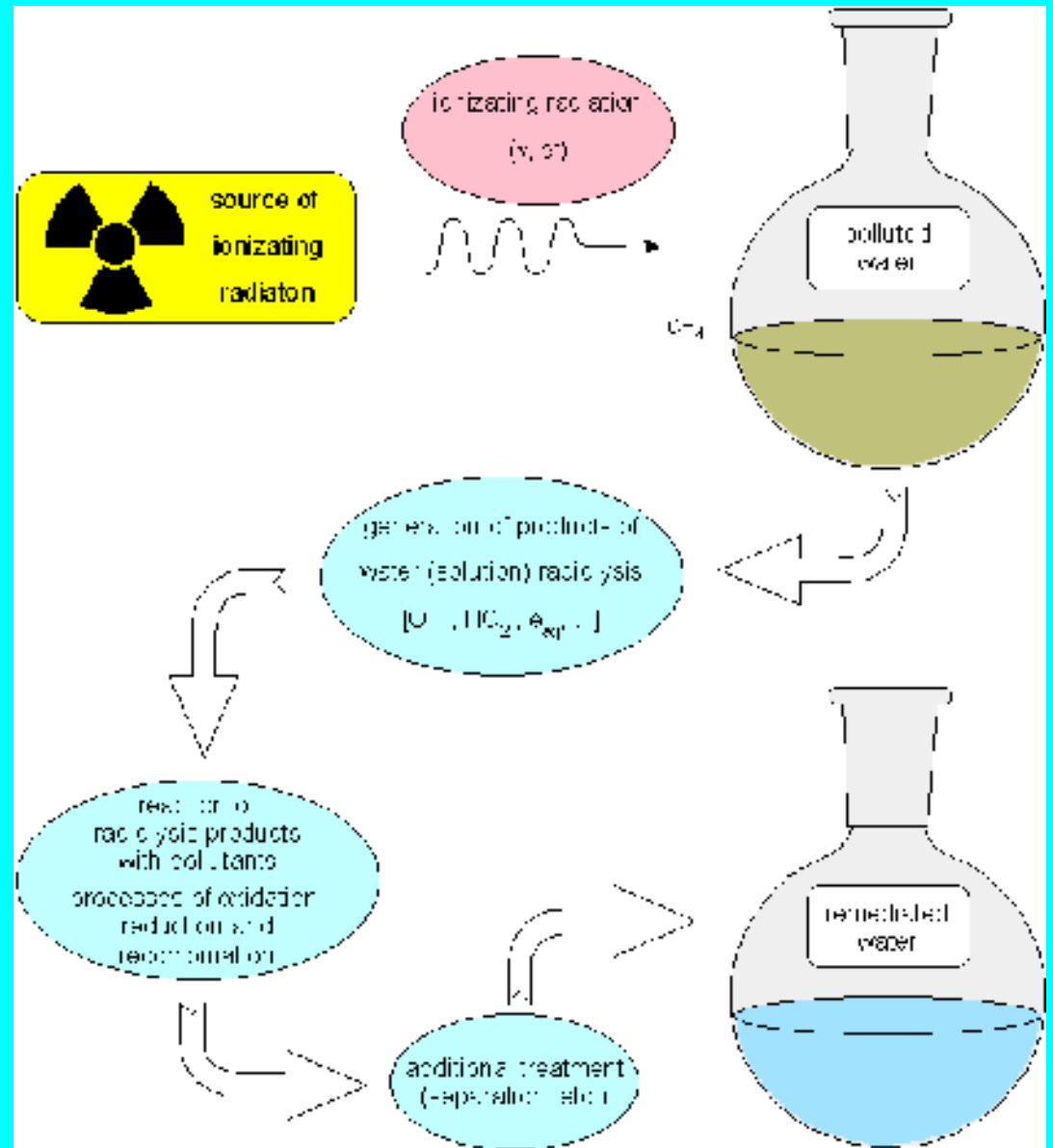
ČVUT v Praze

Centrum pro radiochemii a radiační chemii

Fakulta jaderná a fyzikálně inženýrská

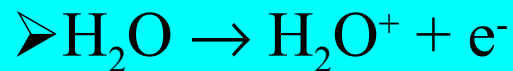
Princip metody

- Ozařování znečištěné vody
- Radiolýza vody za vzniku reaktivních meziproduktů
- Reakce kontaminantu s těmito produkty
- Degradace/vznik konečných produktů
- Případná separace konečných produktů

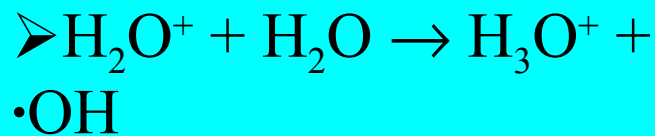

Radiolýza vody – obecné schéma

Tvorba iontového páru:

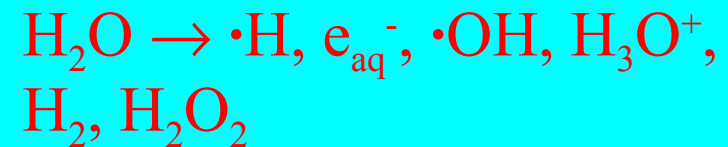
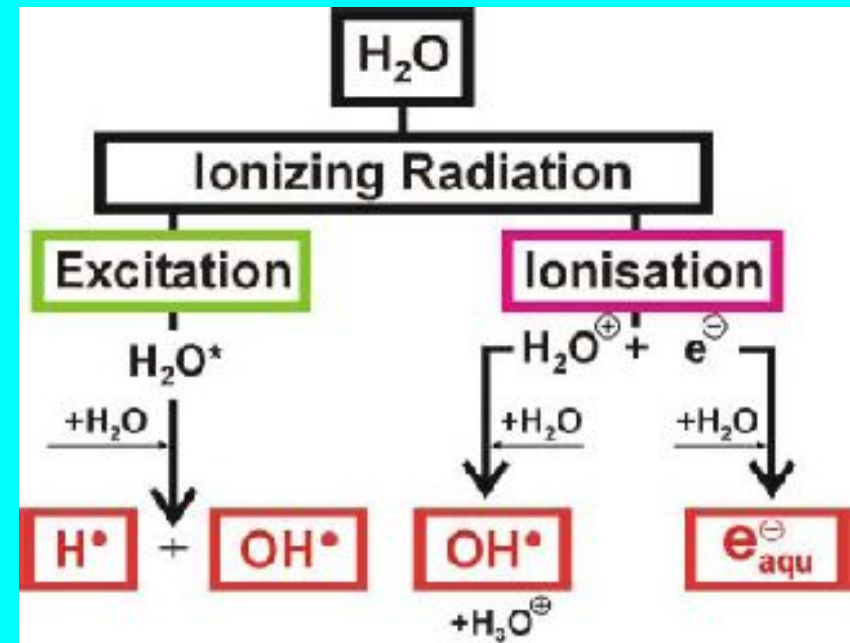
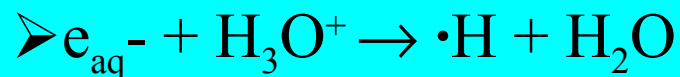
Vznik OH radikálu:

Excitace:

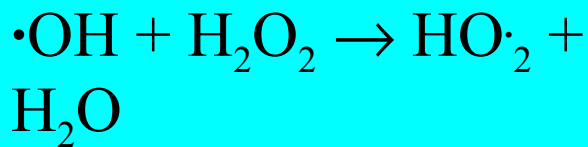
Vznik vodíku:

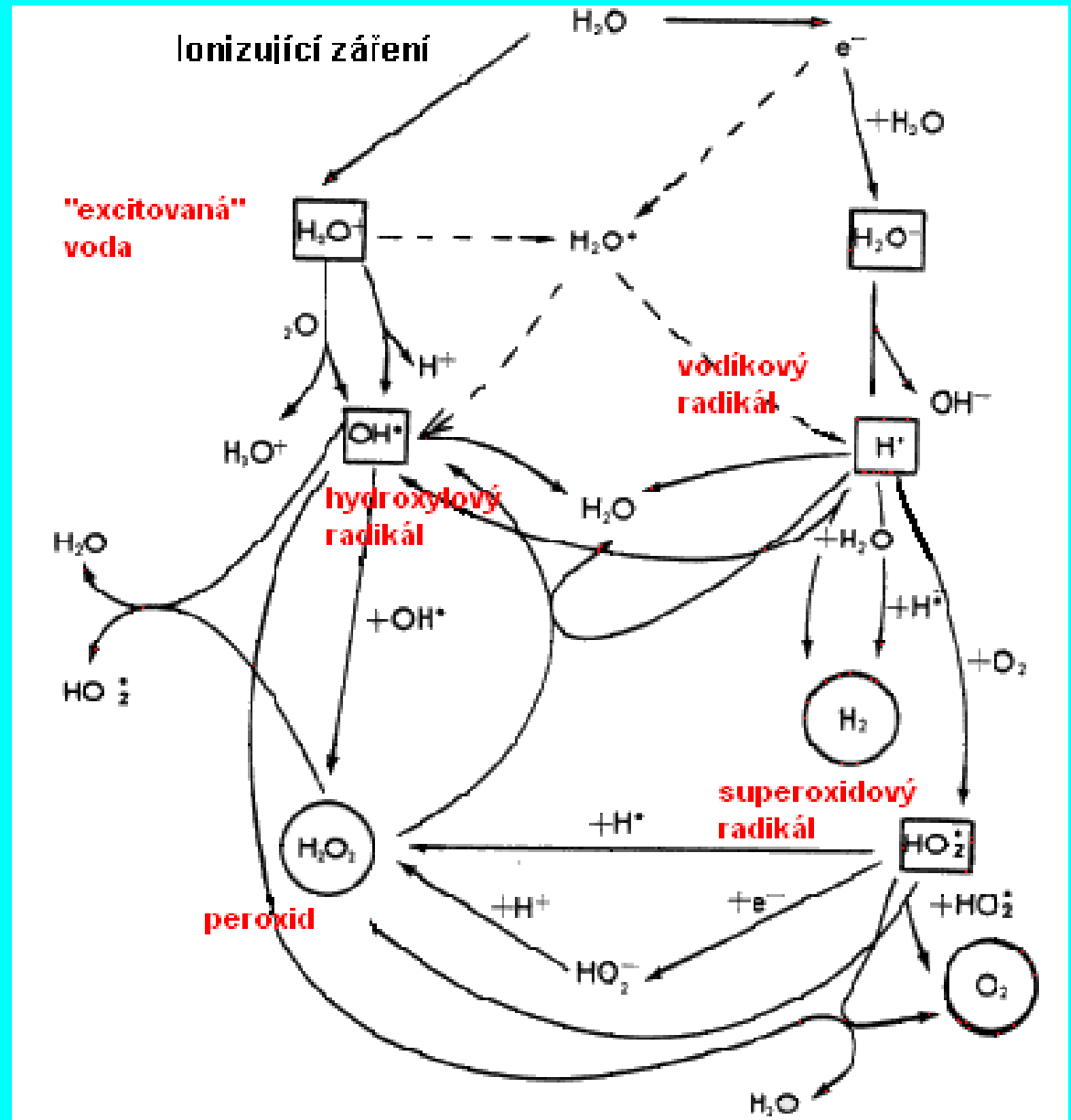
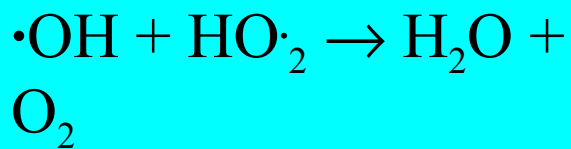
Vznik peroxidu
vodíku

Vznik
hydroperoxylového
radikálu

Vznik kyslíku

Základní charakteristika reakcí kontaminantů s meziprodukty radiolýzy

→ Odstraňování kovů

- Podstatou procesu je radiační redukce některých kovů hydratovanými elektrony:
$$\text{Me}^{x+} + x\text{e}^{-}_{\text{aq}} = \text{Me}^0$$
- Podmínkou je eliminace vlivu oxidujících produktů radiolýzy vody - nutná přítomnost vychytávačů
- Dalším možným mechanismem je radiační precipitace
- Následná separace tuhé fáze

→ **Radiační dechlorace**

- Postupné odštěpování atomů chloru
- Následná degradace uhlíkového skeletu
- Častěji oxidační, méně často redukční mechanismus degradace
- Závislost na přítomnosti rozpuštěného kyslíku
  - Oxidační mechanismus rozkladu
  - $\text{CHCl}_3 + \text{OH}\cdot = \text{H}_2\text{O} + \text{CCl}_3$
  - $\text{CCl}_3 + \text{O}_2 = \text{CCl}_3\text{OO}\cdot$
  - $\text{CCl}_3\text{OO}\cdot = \text{CO}_2 + 3\text{Cl}\cdot$

➤ Úplný rozklad TCE a PCE:

2. oxidační proces:

- ✓ probíhá za vzniku jedné molekuly CO_2 , jedné molekuly HCOOH a tří, respektive čtyř chloridových iontů na jeden záchyt OH radikálu.

4. Redukční proces:

- ✓ v případě redukčního mechanismu vzniká místo kyseliny mravenčí kyselina glyoxylová.

Příprava experimentů

- Laboratorně připravené vzorky kontaminantu v destilované, přírodní (různé lokality v ČR) a odpadní vodě (ČOV Praha)
- *Další chemická úprava roztoku – přidávek látek ovlivňujících radiační proces*
- Odvzdušňování, sycení různými plyny
- Ozařování v uzavřených celách nebo kontinuální ozařování větších objemů

Ozařování

- Ozařování gama paprsky – radionuklidový zdroj ^{60}Co ; $T_{1/2} = 5,27$ roku; emituje dva fotony o energiích 1,17 a 1,33 MeV.
- Ozařování elektrony (tenké vrstvy) – lineární urychlovač LINAC 4-1200; energie emitovaných elektronů 4 MeV

Analýza

- Plynová chromatografie (ECD) – stanovení chlorovaných látek
- Kapalinová chromatografie, UV/Vis spektrofotometrie – stanovení organických komplexů
- Atomová absorpční spektrometrie – stanovení koncentrace kovů v roztoku
- Měření iontově selektivní elektrodou – stanovení koncentrace chloridů

Veličiny pro popis procesu

➤ Dávka záření D [J/kg]:

- o množství energie absorbované hmotnostní jednotkou ozářené látky. Dávku lze vypočítat z výkonu (zářivého, elektrického...) ozařovacího zdroje, nebo ji lze stanovit experimentálně pomocí dozimetřů

➤ Dávkový příkon D' [D/h = J/kg·h]:

- o dávka absorbovaná ozářenou látkou za časovou jednotku

➤ Radiačně chemický výtěžek G [mol/J]:

- o počet přeměněných molů ozářené látky připadající na 1J zářivé energie

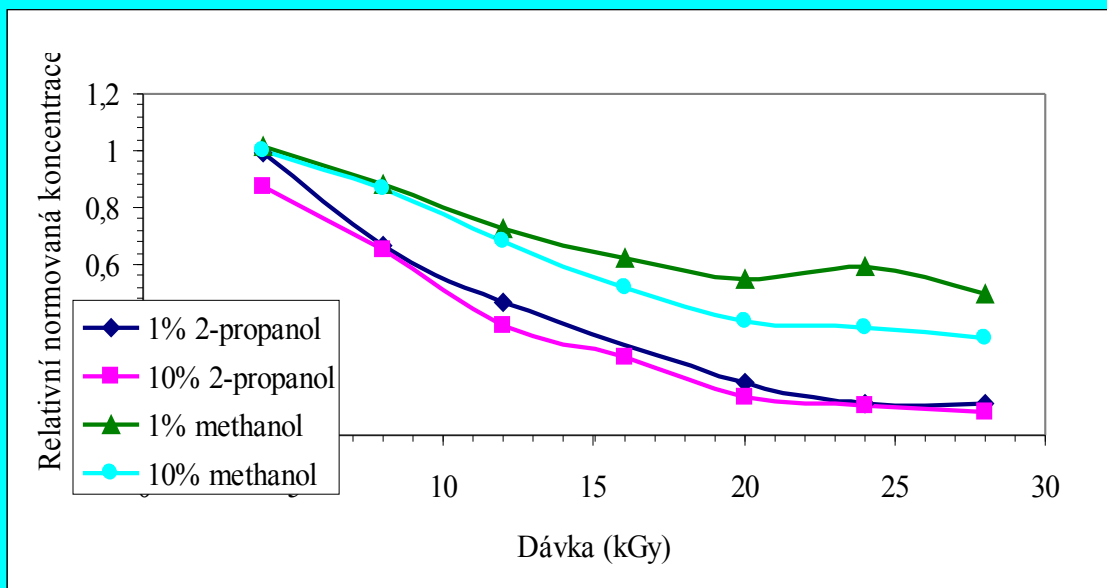
➤ Stupeň přeměny:

- o $\alpha = 100 (c_t - c_0)/c_0$

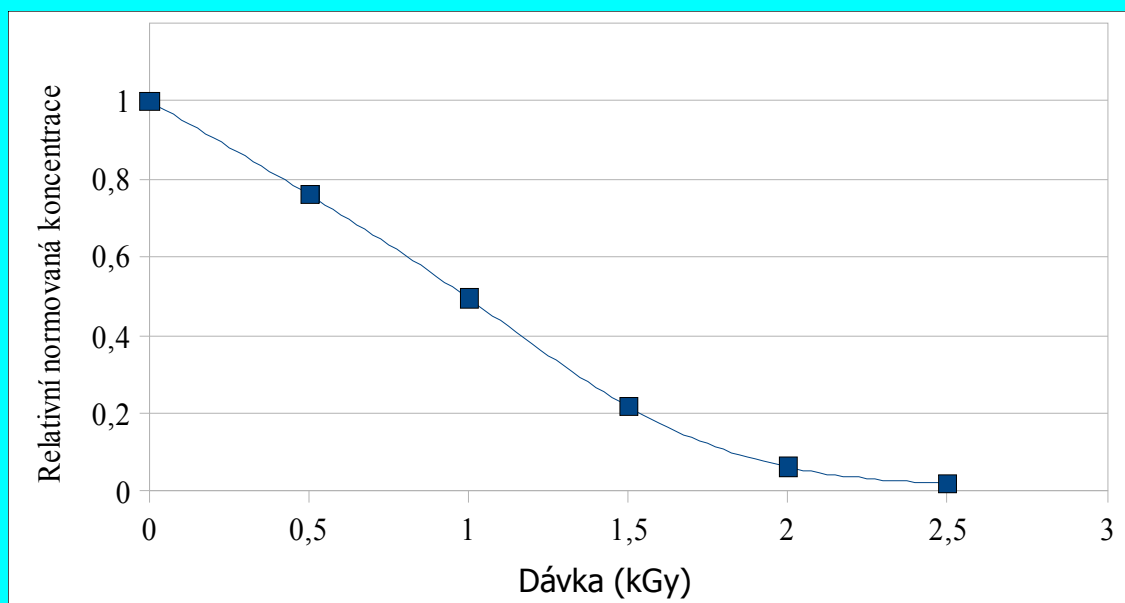
Výsledky

➤ Odstraňování kovů

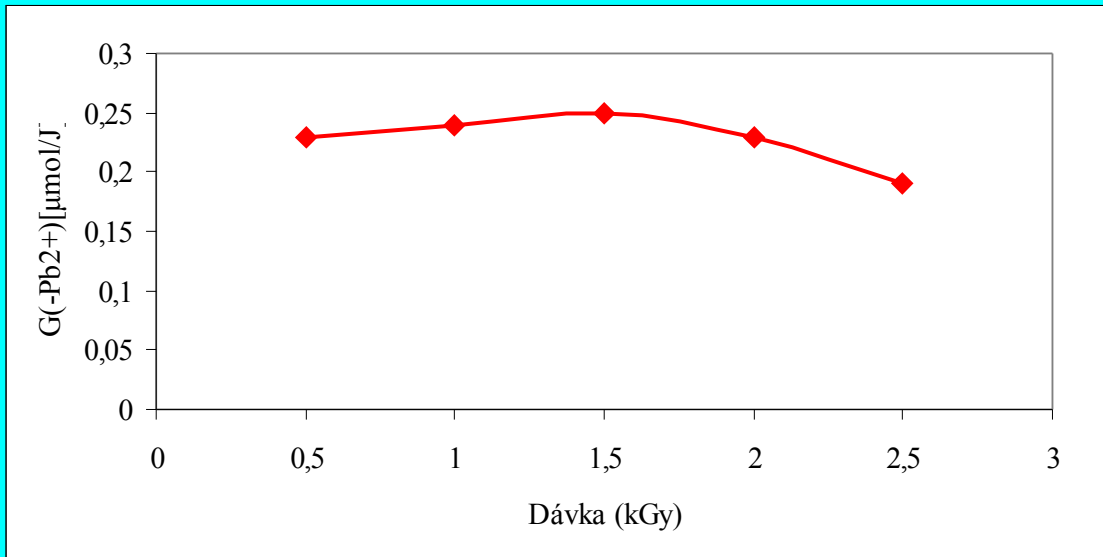
- ✓ Studováno radiační odstraňování olova, kadmia, niklu a kobaltu
- ✓ Výchozí roztoky připravené:
  - d) *rozpuštěním solí těchto kovů ve vodě*
  - e) *studium komplexů kovů (EDTA, HCit)*
- ✓ Nejsnáze lze odstraňovat olovo; kobalt a nikl vyžadují vysoké dávky (cca 70 kGy)

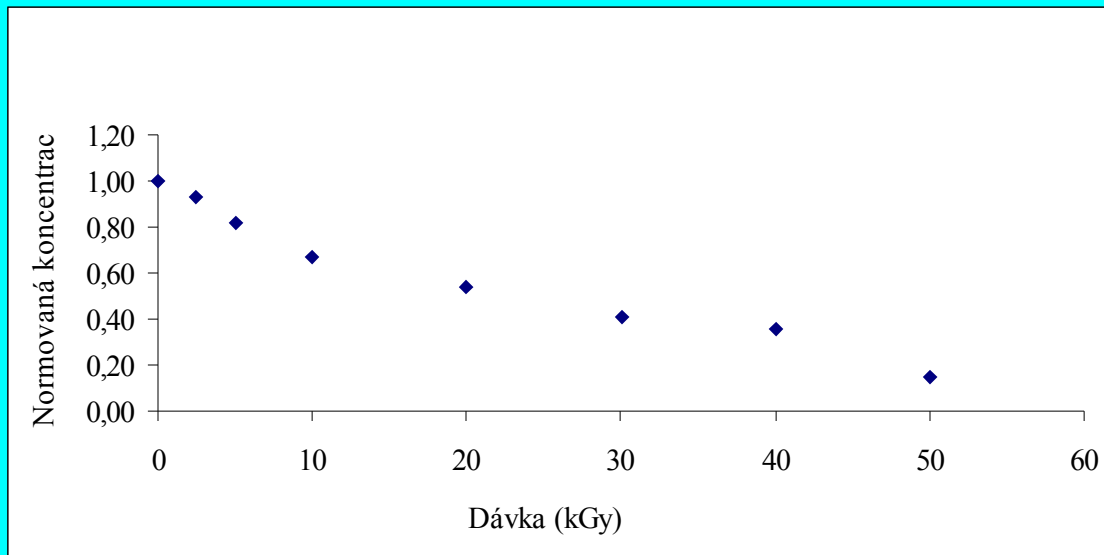
Radiační odstranování kademnatých iontů. Výchozí látka dusičnan kademnatý rozpuštěna v destilované vodě s přidavkem vychytávačů OH radikálů. Ozařováno urychlenými elektrony.

Radiační redukce Pb^{2+} . Výchozí roztok dusičnanu olovnatého rozpuštěn v povrchové vodě s přidavkem 10 obj. % $HCOOH$. Ozařováno urychlenými elektrony.

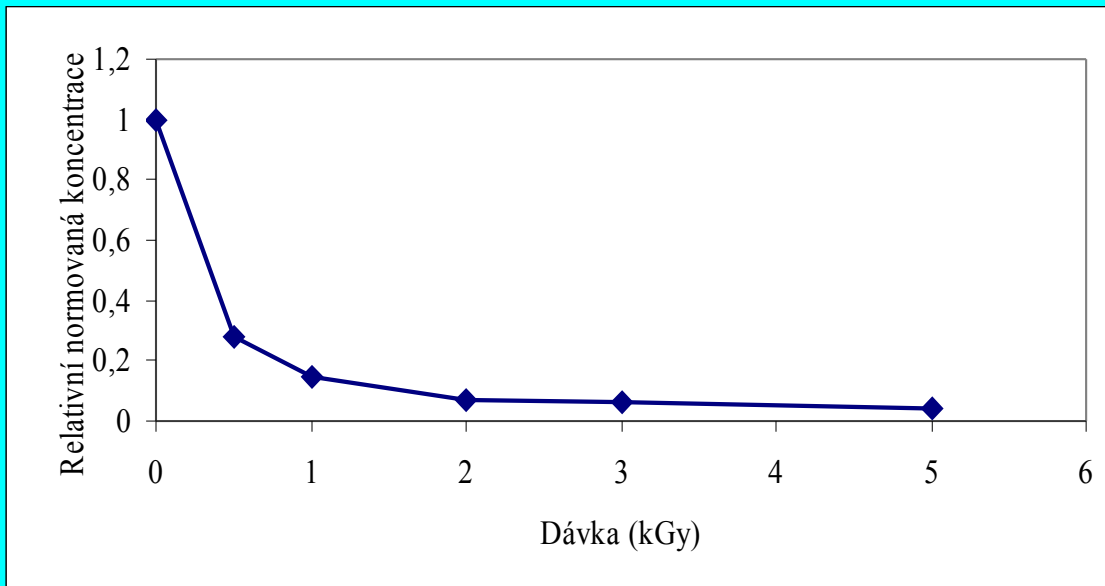
Radiačně chemické
výťažky redukce
olovnatých iontů.
Výchozí roztok
dusičnanu olovnatého
rozpuštěn v povrchové
vodě s přídavkem
 HCOOH . Ozařováno
urychlenými elektrony.

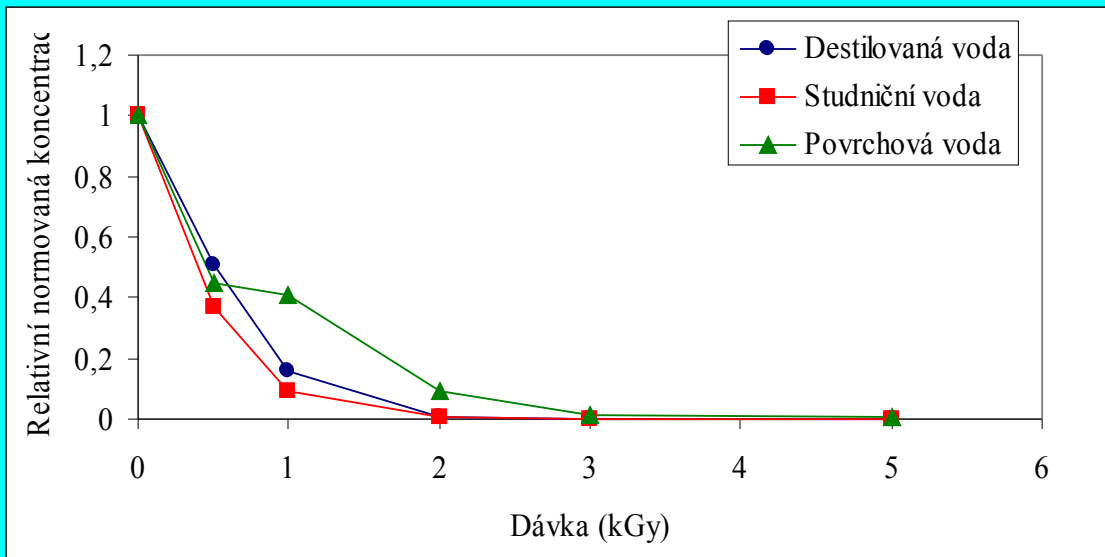
Pokles koncentrace
iontů Co^{2+} s dávkou
záření. Ozařováno
urychlenými
elektrony

➤ Dechlorace

- ✓ Studováno odstraňování alifatických uhlovodíků CCl_4 , CHCl_3 , PCE, TCE
- ✓ Rozsáhle studovány možnosti degradace PCB
- ✓ Pilotní jednotka pro radiační degradaci PCB ve čtvrtprovozním režimu
- ✓ Studium dechlorace s modifikátory radiačního procesu

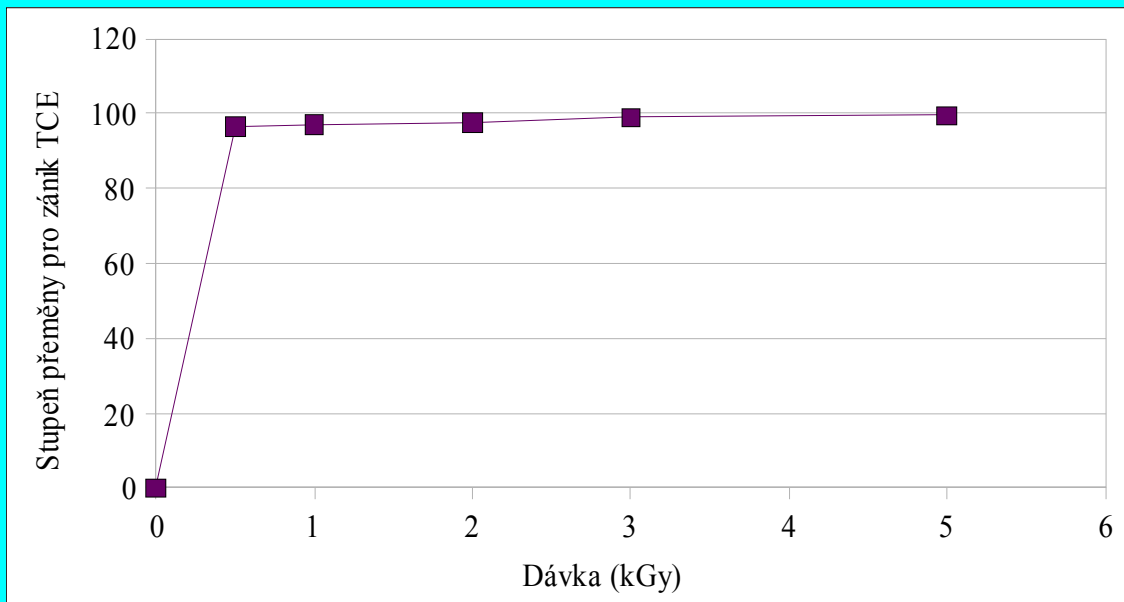

Radiační degradace CCL_4 v destilované vodě. Počáteční koncentrace 2×10^{-4} mol/l. Ozařováno gama paprsky.

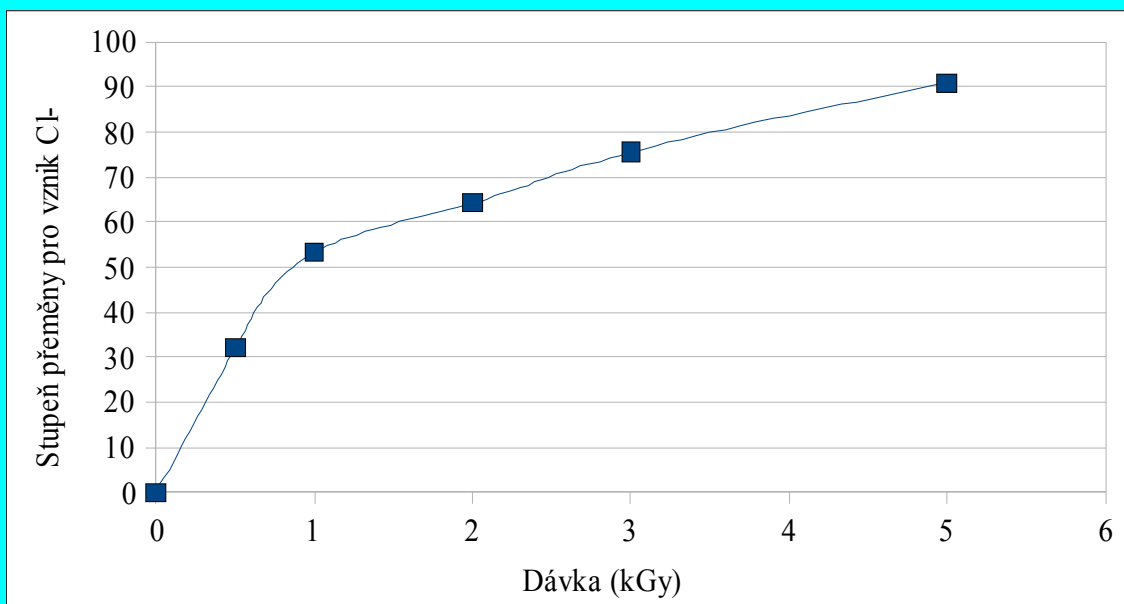

Radiační degradace TCE v destilované, studniční a povrchové vodě. Počáteční koncentrace 6×10^{-4} mol/l. Ozařováno urychlenými elektrony.

Radiační degradace trichloroethylenu ve studniční vodě. Počáteční koncentrace 8×10^{-3} mol/l. Ozařováno urychlenými elektrony.

Vznik chloridových iontů při radiační degradaci trichloroethylenu ve studniční vodě. Počáteční koncentrace 8×10^{-3} mol/l. Ozařováno urychlenými elektrony.

Závěry – výhody radiační techniky

- Vysoké reaktivity meziproduktů radiolýzy vody lze s výhodou využít při likvidaci celé řady kontaminantů odpadních i podzemních vod.
- Možno odstraňovat i látky obtížně rozložitelné chemickými a biologickými metodami
- Radiační procesy jsou nezávislé na teplotě

Závěry – nevýhody radiační techniky

- Nutno hledat specifické podmínky pro optimální průběh daného procesu
- Vysoké náklady na provoz ozařovacího zařízení
- Dosud se nepodařilo nalézt podmínky pro nastartování řetězového mechanismu studovaných procesů

DĚKUJI ZA POZORNOST